

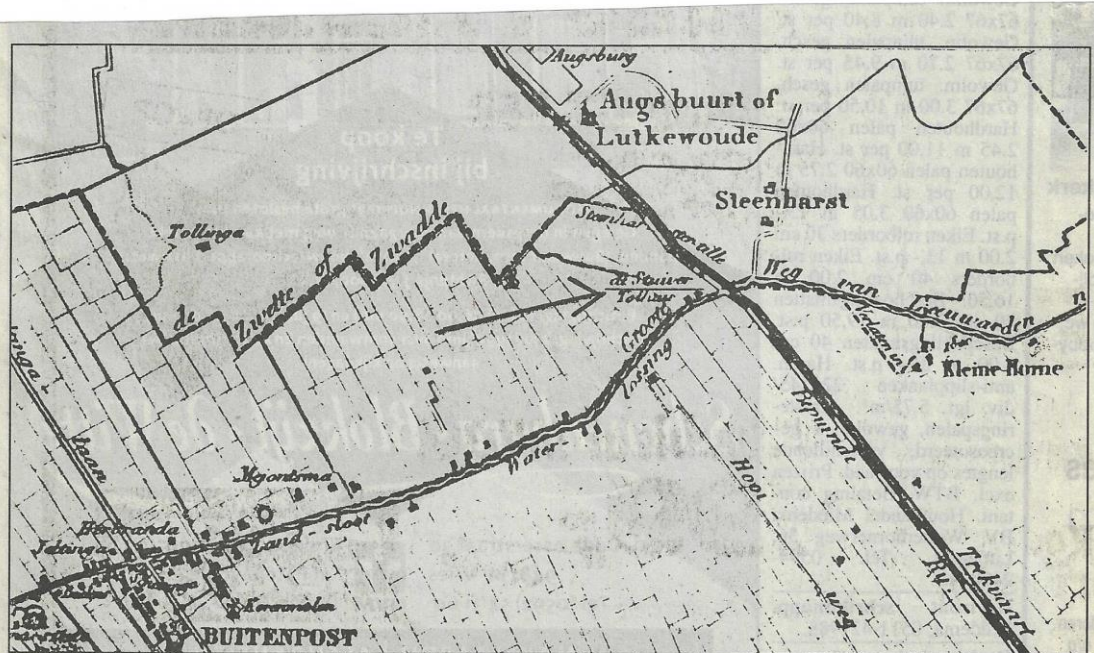
Iets uit de historie van 'De Stuiver'

in het Oost van Buitenpost

'En hebben derzelve in stukken en vlarnden geslagen'

Door D.R. Wildeboer te Buitenpost
secretaris van de Stichting Oud-Achtkarspelen

Ongeveer twee kilometer oostelijk van Buitenpost liggen 'De Stuiver' en 'De Steenharst' op een kruispunt van twee belangrijke doorgaande routes. Dit artikel geeft een aantal bijzonderheden over deze buurt en vertelt het verhaal over een 'gepleegde baldadigheid', waarbij een herbergier van 'De Laatste Stuiver' in 1775 was betrokken.

Fragment van de kaart van Eekhoff van 1844. Bij de pijl staat 'de Stuiver' aangegeven.

'De Stuiver'

Op de kaart van Eekhoff van 1844, waarvan een fragment hierbij is afgedrukt, vindt u de naam 'De Stuiver' aangegeven. Waar zou die naam vandaan komen? Op recentere kaarten komt de naam niet meer voor. Men spreekt in Buitenpost en omgeving nog steeds van 'De Stuiver' of 'De Lest Stuiver'. Ook door historieschrijvers in de 18e en 19e eeuw werd geen melding gemaakt van 'De Stuiver', ten oosten van Buitenpost. Wel worden als oostwaarts gelegen buurtjes genoemd: het Uitland, Klein-Uitland, de Horne en Scharnehuizen. Verder is het ook niet de naam van een stuk land in deze buurt. Een verklaring van de naam 'De Stuiver' kan niet anders zijn dan dat die afkomstig is van de herberg 'De Laatste Stuiver'. Uit de archieven blijkt dat deze kroeg zeker in het jaar 1775 al bestond. De herberg lag aan de trekweg bij de Stroobosser trekvaart van Dokkum naar Stroobos. In vorige eeuwen kon men hier als passagier met de trekschuit mee en werd er de vracht in- en uitgeladen.

Herberg 'De Laatste Stuiver'

In oude notariële akten kunnen we lezen dat deze herberg in de periode van 1801 tot en met 1827 zeker driemaal van eigenaar is gewisseld. In 1801 werd het beschreven als staande en gelegen aan de trekweg bij Steenharst onder Buitenpost. Jan Manderts, koopman te Kollum werd de nieuwe eigenaar voor 700 car. guldens. Ruim 8 jaar later is de verkoopprijs gestegen tot 975 car. guldens. In 1825 was de klandizie waarschijnlijk sterk teruggelopen, want het ging toen van de hand voor f 325,-. De koper was Durk Makkes Adema, landbouwer te Buitenpost. Maar deze boer wilde er twee jaar later alweer vanaf en er volgde een openbare verkoping. Provisionele koper werd Kornelis Durks Zijlstra, koopman te Buitenpost voor f 301,-. Bij de finale toewijzing werd het bod niet verhoogd en Adema hield het in. De prov. koper werd voor zijn bod bedankt. Uiteraard had de herberg in de loop der jaren verschillende eigenaren. In de periode 1880 tot 1911 waren Jan Harmens van der Veer, Riekele Westra, Gerke Dijkstra, Tjibbe van Maassen en Jan Pama, de herbergiers.

'De Eerste Stuiver'

Hoewel de indruk wordt gewekt dat herberg 'De Eerste Stuiver' er eerder was dan 'De Laatste Stuiver', is dit zeer waarschijnlijk niet het geval. In het jaar 1827 werd de herberg met een perceel weiland gekocht door Elze Louws Sikkema te Buitenpost voor een bedrag van f 1850,-. Hij deed dit in opdracht van Hendrik Hogeboom, hovenier te Oudeschoot. De koper werd belast met 'onderhoud van weg en pad, alsmeede met een hout en steiger'. Omstreeks 1860/70 was Ritske Jacobs Boersma de kroeghouder. Hij was getrouwd met Duijke Klazes Smids die

in 1878 kwam te overlijden. Na dit jaar kwam een eind aan de tapperij in dit pand. De Armvoogdij van Buitenpost-Lutjepost kocht het gebouw in 1883 voor de huisvesting van bedeeiden. In de koopakte werd het pand als volgt omschreven: "Eene Huizinge met Schuurtje en Stalling en twee afzonderlijk verhuurd wordende woonkamers benevens erf, tuin en boomgaard, staande en gelegen aan den Straatweg bij Steenharsterbrug onder Buitenpost". Jarenlang hebben hier mensen gewoond die door de armvoogdij werden ondersteund. Het pand is al vele jaren afgebroken. In de jaren veertig van deze eeuw waren de fundamenten nog te zien.

Andere bewoners van 'De Stuiver'

Aan de rijksstraatweg Leeuwarden-Groningen stonden verschillende tolhuizen. Om hier te passeren moest een bepaald bedrag aan tol worden betaald. Ergens in het begin van de 20e eeuw werd dit afgeschaft. Het tolhuis heeft er nog lang gestaan. Tolpachters of tolgaarders waren omstreeks de jaren 1880-1890 Tjibbe Jans van Maassen, geboren in 1854 te Engwierum en een zekere Pieter de Jong. Verder hebben er nog verschillende spoorwegwachters gewoond. Deze waren onder meer belast met de bediening van de spoorbrug.

De belevenissen van een herbergier van 'De Laatste Stuiver'

Het volgende verhaal gaat over Hessel Rinnerts die in 1775 aan een bevrijding van twee gevangenen had meegedaan. Zijn gezin raakte armlastig en werd door de diaconie van Buitenpost onderhouden.

De bevrijding van twee gevangenen

Het was in de late avond van 4 op 5 maart 1775 dat Jelle Harms, meester linnenwever te Optwijzel en zijn knecht Berend Schreurs op het trekpad

liepen tussen Stroobos en Eibersburen in de provincie Groningen en Ommeland. De mannen hadden beiden een zak op de rug. Omstreeks 23 uur kwamen ze drie cherchers (o verheidsdienaren) tegen. Deze vroegen wat ze in de zakken vervoerden. Het antwoord was dat er proviand in zat. Maar dat werd niet geloofd en de cherchers gingen de zakken open doen. Hierbij kwam aan het licht dat er twee stukken ongebleekt linnen in zat. Omdat ze over de provinciegrens tussen Friesland en Groningen waren gekomen, was hier een doorvoerbewijs voor nodig. In die tijd waren er nog kommiezen die bij de grens stonden te controleren. Op bepaalde goederen (ook op ongebleekt linnen) moest doorvoerrechten worden betaald. Jelle en Berend konden niet een doorvoerbewijs laten zien en werden hierna gearresteerd. Ze werden opgesloten in de herberg van de weduwe van Barne Harigs te Eibersburen. In Optwijzel was het op zondagmorgen 5 maart 1774 al bekend dat de linnenwever en zijn knecht in Eibersburen waren gevangen gezet.

Het werd het gesprek van de dag en in de avond vormde zich een groep mannen die van plan waren om de mannen te bevrijden. En inderdaad was er een groep van ruim 20 mannen uit Optwijzel, Kooten en Buitenpost die in die nacht richting Groningerland trokken. Bij een kroeg die ze op de heenreis passeerden, wilden ze zich wat moed indrinken. Zo kwamen ze terecht bij de herberg 'De Laatste Stuiver' in het Oost van Buitenpost, dat op de route naar Eibersburen lag.

Aankomst bij de herberg

Hessel Rinnerts was herbergier in 'De Laatste Stuiver'. Hij was getrouwd met Willemke Sjoers, van oorsprong afkomstig uit het Groningse Noordwijk. Het gezin telde 5 kinderen en Willemke was van het 6e in verwachting. Omdat het al laat in de avond was, lag het gezin te slapen toen de groep mannen bij de herberg aankwam. Ze schrokken van het geschreeuw voor de deur. De mannen riepen om drank en dat Hessel de deur moest open doen. Na wat tegenstribbelen werd open gedaan en een tijdje later zat het hele gezelschap in de gelagkamer aan de jenever. De herbergier vroeg wat de mannen van plan waren, omdat ze stokken, knuppels en zware stukken hout met zich mee droegen. Ze beweerden dat ze gingen muddejagen, maar dat geloofde Hessel niet. Langzamerhand kwam hij er achter wat de groep van plan was. Het gezelschap wilde dat de kroegbaas met hen mee zou gaan.

Hoewel ze lang aandrongen, weigerde Hessel Rinnerts om mee te gaan. Toen de groep was vertrokken langs de trekweg in de richting van Eibersburen, was hij toch nieuwsgierig geworden, zo verklaarde hij later voor het Hof van Friesland. Tot Eibersburen zou hij de mannen hebben achterna gelopen. Hij beweerde dat hij vanaf de trekweg had gezien wat bij de herberg door de groep gewapende mannen werd gedaan. Waarschijnlijk had hij zich dichterbij de groep opgehouden, dan dat hij beweerde.

Wat er te Eibersburen gebeurde

Met veel geweld werden de beide gevangenen door de mannen uit Optwijzel, Kooten en Buitenpost bevrijd. Hoe dat precies in zijn werk ging kunnen we nog lezen in het verslag dat door een vijftal overheidsdienaren van Westendeel-Langewolt en Visvliet werd opgemaakt. Het eerste deel van de letterlijke tekst volgt hierna:

"Kort hierop kwam een groote Troep volk langs het Trekpad van de Kante van Stroobos off Vriesland zijnde zeer rumoerig, waarop wij ons Stille in pos-

tuur hebben gesteld. Denkende doe dat het op ons gemunt was en hebben de deuren wel vast toegemaakt en is doe die hiele Troep volk gekoomen voor de glaasen van de Westerkaamer, met een groot geroep dat wij haar de deur zouden opendoen. En hebben wij hier op geantwoord, niemand zal hier in en hebben haar verscheiden maalen ge-waarschuwt dat zij geen geweld an 't huis moesten maken en zijn wij doe met malkander weder in de Oosterkaamer gegaan en de deur van gemelde Kaamer wel toegemaakt. Waar op gemelde Troep volk met groot geweld met Stokken en Knodsen op de buitendeur hebben geslaagen, Seggende op haar Vries: wij willen der in al was het de Dijvel. En hebben ten laatsten de buitendeur met een Swaare Einde balk ingeloopt, zoodat de Krammen en Neusen uit het Cosijn zijn gesprongen en zijnde doe met geweld op de deur van de Oosterkamer angevallen en hebben derzelve in Stukken en Vlarden geslagen. Daar wij in teengedeel onze vermogen hebben gedaan om haer geweld en verwoestheid tegen te gaan en dus geweld met geweld hebben ge-keerd zo lange als wij konden. Maar hebben het eindelijk moeten overgeven om onse Leeven te Salveeren. En heeft gemelde Troep Volks ons aldus na dat wij wel omtrent een uir teegen haar hadden Schermutselt om onse arrestanten met geweld afgedwongen, alsmeede die vier Stukken linnen en zijn daer meede naa Vriesland gegaan". Er waren maar weinigen namen bekend van de groep die uit meer dan 20 man-

nen had bestaan. Alleen Gooytzen Atses, Jelle Harms en onze Hessel Rinnerts werden kort na de geslaagde bevrijdingsactie opgepakt. Gooytzen werd door de rechters vrijgesproken, omdat het bewijs niet kon worden geleverd. Met Hessel liep het echter slecht af. Het Hof van Friesland achtte bewezen dat hij daadwerkelijk had meegedaan. Hij werd veroordeeld tot strenge geseling en vier jaar tucht- en werkhuisstraf.

Hoe ging het verder met het gezin in 'De Laatste Stuiver'

Op 1 november 1775, bijna 8 maanden na de arrestatie van de heer des huizes, werd er een kleine Gepke in het Oost van Buitenpost geboren. Ruim 9 maanden later werd zij gedoopt in de dorpskerk. De predikant schreef toen in het doopboek: "Het dochttertje van Hessel Rinderts en Willelme Sjoerds, geboren te Buitenpost den 1 Nov. 1775 is van de moeder ten doope gehouden, dewijl de vader afwezig en ongedoopt was, den 21 July 1776 genoemd Gepke.

Na het vastzetten van vader Hessel in het Tucht- en Werkhuis te Leeuwarden, raakte het gezin in financiële nood. Waarschijnlijk waren er nu veel minder inkomsten dan voorheen. Ook was er ziekte van moeder Willelme. Maar de diaconie zorgde voor Willelme Sjoerds en haar 6 kinderen. In het rekeningboek kunnen we bij de uitgaven door de diaconie in het jaar 1780 onder meer het volgende lezen: "Antje Sjoerds verdient 2 gulden, omdat zij 8 weken op het arme huisgezin in het

huis 'De Laatste Stuiver' aan de Trekweg gelegen, heeft gepast". Dat was dus een vorm van thuiszorg in de 18e eeuw.

Een andere uitgaaf was de aankoop van een 'halfsleten laken' bij een koopman te Kollum voor het gezin. Verder betaalde de diaconie de huur van het pand. Elk half jaar werd 10 car. gulden huur betaald aan Rinnert Hessels te Eestrum. Deze persoon zal de eigenaar zijn geweest en de vader van onze Hessel. Hij schonk de huur dus niet aan zijn schoondochter. Ook ontving turfshipper Jacob Baates een bedrag van 2 car. gulden, 14 stuivers en 4 penningen voor '1/4e schuute Bagge-laar', bestemd voor het gezin van Hessel Rinnerts. Een hele tijd lang ontving de vrouw van de herbergier een vaste ondersteuning van één car. gulden per week van de diakenen.

Tot slot

Het staat wel vast dat Hessel Rinnerts niet de aanstichter was van de bevrijdingsactie. Het plan was bedacht door een aantal van de mannen die toevallig bij zijn herberg aanstaken. In ieder geval was hij er bij geweest en had men hem herkend. Het lijkt er veel op dat er een zondebok moest worden gevonden en dat was toevallig de herbergier van 'De Laatste Stuiver'.

Bron: Rijksarchief Friesland te Leeuwarden.

Dit was een publicatie van de Stichting Oud-Achtkarspelen.

Opname vanaf de rijksstraatweg van het begin van de buurt Steenharst dat aan de Oostzijde grenst aan 'de Stuiver'. Het straatnaambordje van de gemeente Kollumerland met als opschrift: 'Steenharst, Augsbuurt', staat rechts op de voorgrond. Volgens oude oorkonden heeft hier vroeger 'eene burch' gestaan. Zo vond men hier in 1479 een zekere 'Rynnert oppe Burch' vermeld, terwijl dit huis in 1493 werd aangewezen als 'het huis ter Harst'. Waarschijnlijk heeft het Gerkesklooster deze burch in eigendom gehad omdat genoemde Rynnert al zijn goederen aan dat convent opdroeg. (Uit 'Kollumerland' door Mr. A.J. Andreae). (Foto: D.R. Wildeboer)

van deere Troep
 volk die dese baldadigheid hebben gepleegt
 Zijn dese navolgende ons bekend; als ten eerste
 eenen Hessel Rinders, woonachtig an het Vrie-
 se Trekpad in de Soogenamde Landte Sjuerw
onden Buitenpost, en eenen Goitsen Atses woon-
 achtig te Tuivissel, die naa zijn zeggen een Dwage
was van Jelle Harms een van onse Wreestanten,
 Verder is ons berigt dat er meede was ge-
 weest eenen Wetske Jans woonachtig te Bui-
tenpost in Vriesland, dog de an deren zijn ons
 niet bekend maar zijn naa onse luste ge-
 weeten alle Vriesse Personen geweest en
 zijn na onse giffinge wel bij 20. Man Sterke
 geweest. Dit de waarheid zijnde hebben
 wij dese afgegeven ter belaad om te moogen
sprekken na behooren. Actum Strobos den
 13. Maart 1775

(onderstond:)

P. Kema
 bediende

Peter Hiddes
 als bediende

W. Pieters Landt
 Assistent

Jan Janes
 Wedman

J. A. Bijlerelt
 Roderoe

coll. Accord:

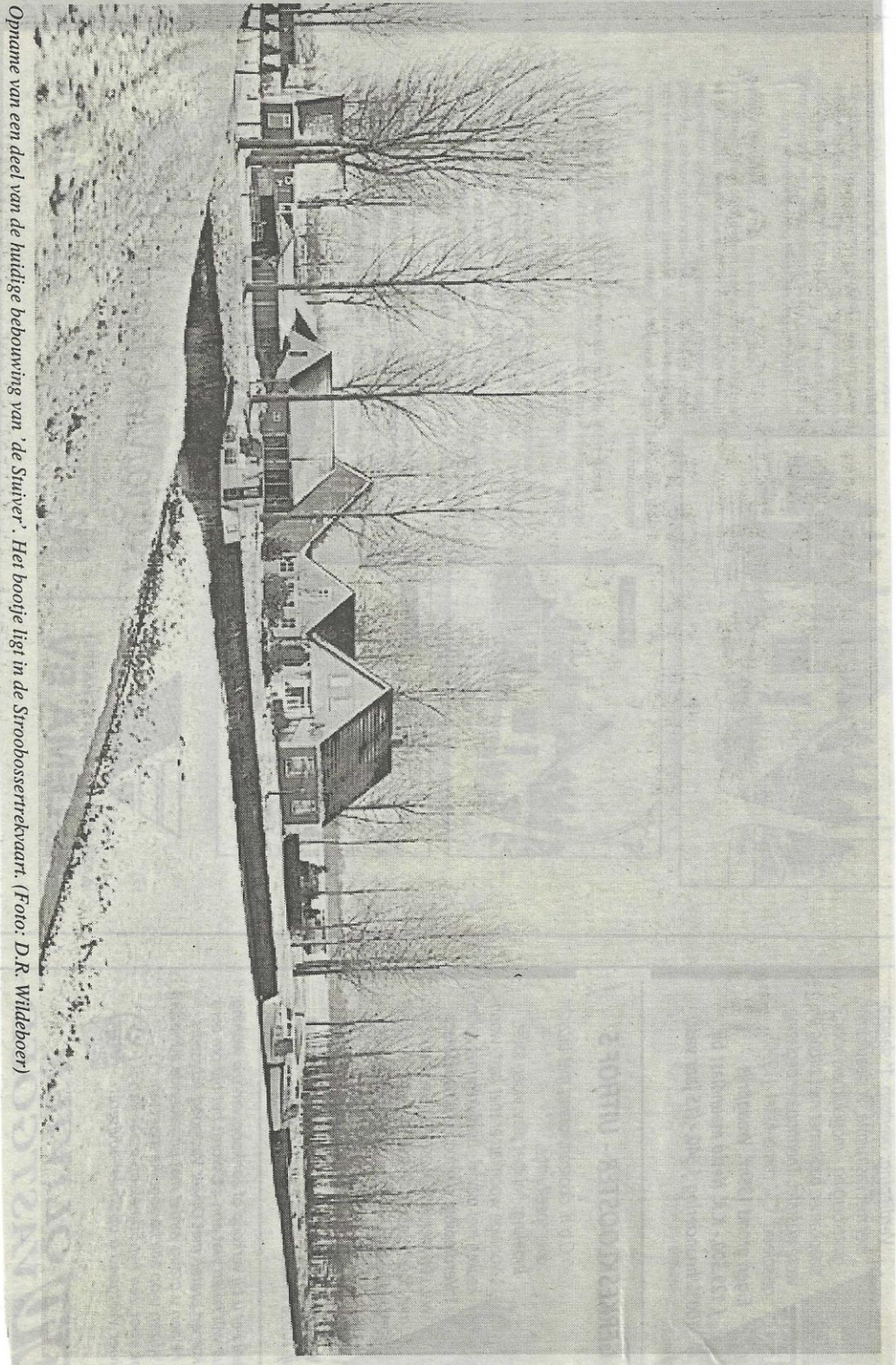
D. M. de Meert
 Grietman

Laatste deel van het verslag dat door een vijftal Groninger overheidsdienaren in 1775 werd opgemaakt. De grietman burgemeester) tekende voor akkoord. (Wedman = ambtelijk getuige en Roderoe = veldwachter).

Gepke.

Hetdochtertje van Hessel Rinders en Willemke
 Sjoerds geboren te Buitenpost den 1 Nov. 1775
 is van de moeder ten doopre gehouden, dewijl de
 vader afwerig en ongedroopt was den 21 July
 1776 de genoemde Gepke.

Aantekening van de doop van het dochtertje van Hessel Rinders en Willemke Sjoerds in het doopboek van de dorpskerk in Buitenpost.

Opname van een deel van de huidige bebouwing van 'de Smaier'. Het bootje ligt in de Sirobassertrekvaart. (Foto: D.R. Wildeboer)